

GILLIS BORLUUT, SLACHTOFFER VAN VRIJBUITERS IN HET SINT-AMANDSBERGSE WESTVELD (1590)

Op 11 juni 1590 werden Gillis Borluut en andere edelen, die met een wagen langs het Westveld reden, in dit toen nog onbewoonde heidegebied door een bende rovers aangerand. Slechts tegen betaling van een grote som konden ze vrij komen. Men noemde die baanrovers vrijbuiters: *Sijlieden laeghen tlandt duere ende deden al dat sij wilden; ende wij en hadden up dit quartier niemand, noch ruyteren noch soldaten, twas al in Ghelderlant ende in Brabant ende Vrieslandt ende daerontrent*. Zo jammerde een tijdgenoot¹.

Dit voorval deed in adellijke kringen heel wat stof opwaaien. De leden van deze stand voelden zich tijdens hun verplaatsingen niet meer veilig. Blijkbaar was er niemand om hun tegen struikroverij en gijzelneming te beschermen.

Of de daders ooit gevat werden, zijn wij niet te weten gekomen. Indien wel, zullen zij er zeker niet gemakkelijk mee weggekomen zijn. Baanroverij werd in die tijd immers bestraft met de dood met het zwaard, in andere woorden met onthoofding. De beul voerde de executie uit op de plaats van het misdrijf waarna het lijk tentoon bleef gesteld. Gebeurden de feiten 's nachts of onder vermomming werden de daders getrakteerd op de galg of het rad².

Vrijbuiters in een onrustige tijd

Dat een en ander in 1590 niet altijd even rustig is verlopen, valt te begrijpen. De opstandige Zuidelijke Nederlanden waren pas sinds enkele jaren (1585, de val van Antwerpen) door Alexander Farnese terug onder Spaans bewind gebracht, maar er was geen vrede. De Tachtigjarige Oorlog woedde. De afgescheiden noordelijke provincies boden hardnekkig weerstand aan de Spaanse pogingen de hele Nederlanden terug onder hun heerschappij te brengen. Ongeveer twintig jaar zou het nog duren vooraleer het Twaalfjarig Bestand een tijdelijke vrede bracht³.

Enkele gebeurtenissen in 1590 illustreren dit. Op 4 maart verovert Maurits van Nassau de stad Breda en in september de stad Steenberg, eveneens in Noord-Brabant. Op 14 maart verslaat Hendrik IV van Navarra de Katholieke Liga in de slag bij Ivry terwijl op 15 oktober Spaanse troepen de stad Lochem pogen te bezetten.

Dichter bij ons zijn de vrijbuiters actief⁴. Vanuit het noorden (Sluis, Axel, Hulst, ...) voeren ze raids uit. Stelen en brandschatten zijn aan de orde van de dag. Dat gebeurt op van hogerhand georganiseerde wijze: de benden eisen een

belasting (contributie!), te betalen in geïmproviseerde kantoren. De goederen worden ‘gebrandschat’: op zoveel geschat en dus zoveel te betalen, zo niet gaat de boel in de fik. Vrijbuiters opereren op eigen houtje, maar ze worden oogluikend getolereerd, meestal zelfs gedirigeerd door de Staatse (Noord-Nederlandse) gezagvoerders en bestuurders. De opbrengst wordt gedeeltelijk gebruikt om de huurling - soldaten van de Staatse troepen te betalen.

De Spanjaarden en de lokale besturen - voor zover nog present op het platteland - kunnen amper weerwerk bieden. Daarnaast verwijst de klacht in de eerste alinea hierboven: alle beschikbare troepen zijn in de noordelijke provincies ingezet. Het hele gebied tussen de Lieve (later de Brugse Vaart) en de Sassevaart wordt feitelijk prijs gegeven. Men noemt dit ‘Contributieland’ en dat strekt tot aan het Gentse noorden. De Contributiebrug over de Coupure ontleent haar naam aan deze toch wel vreemde ‘belasting’⁵. Niet zozeer de stad als wel het platteland, vooral ten noorden van Gent, in het Land van Waas en in het Brugse Vrije heeft geweldig te lijden, niet enkel onder de vrijbuiters, ook van hun eigen beschermers.

In 1590, niet toevallig het jaar van de overval op het Westveld, wordt het warm in de zone tussen de Sassevaart en de Schelde, het oostelijk deel van de kasselrij van de Oudburg. Inwoners van Destelbergen houden de wacht in de kerk. Op 21 maart 1590 komt het in de streek van Lochristi – Zeveneken tot een treffen tussen vrijbuiters en soldaten betaald door de Oudburg. Vier vrijbuiters worden gedood en twee gevangen genomen⁶. Maar er bleven er, zo te zien, nog genoeg over om enkele maanden later een eitje te pellen met Gillis Borluut.

Gillis Borluut tussen twee vuren

De overval op het Westveld toont aan hoe, naast al die vrijbuitelij en brandschatterij, ook oude rekeningen vereffend werden. De carrière van Gillis Borluut, telg uit zo ongeveer het meest bekende Gentse geslacht, illustreert hoe het er aan toe kon gaan tijdens de 16de-eeuwse godsdiensttroebelen. Het was een extreem moeilijke tijd, niet in het minst voor de gezagsdragers.

Laten we enkele gebeurtenissen chronologisch bekijken.

In 1559 zien we Gillis Borluut een eerste keer op het voorplan. Hij houdt een felle rede tegen de vreemdelingen in Gent⁷. In 1572 wordt de stad in acht kwartieren ingedeeld om de bewaking zo effectief mogelijk te voeren⁸. Jan de Grutere is bevelvoerder van het zesde kwartier en ridder Gillis Borluut is zijn luitenant. In 1577 presenteert Borluut samen met Jan van Hembyse, Joos van Brakele, Jan Beths en enkele andere hoge heren bij de centrale overheid een verzoek van de Gentse stadsmagistraat om de stad Gent te doen herstellen in

al haar oude rechten en privileges⁹. Zij zijn bereid hierbij hun hulp en steun te verlenen¹⁰.

In 1578 wordt de stadsmagistraat (de twee schepenenbanken: van Gedele en van de Keure) van Gent volledig volgens de wensen van Willem van Oranje samengesteld. Hij wordt beheerst door de eerste schepenen van de Keure en Gedele, Jan van Hembyse en ... Gillis Borluut¹¹.

Gillis zou echter katholiek gebleven zijn, en samen met zijn broer Joos zou hij tot de gematigde groep binnen de oranjegezinden gaan behoren¹². In 1579 weigert hij de eed van getrouwheid aan het calvinisme af te leggen. Deze eed was een eis van Hembyse. Dit was er voor Gillis blijkbaar te veel aan en hij plant samen met zijn broer Joos en anderen bij de volgende magistraatsvernieuwing Hembyse uit te schakelen. Joos Borluut wordt dan ook in 1580 voorschepen van de Keure, waarmee de macht van Hembyse¹³ gebroken was, geheel volgens de wens trouwens van Willem van Oranje, die af wil van de fanatieke Hembyse. In 1582, nog steeds onder het calvinistische bestuur, wordt Gillis kolonel van de Gentse burgerwacht¹⁴.

Gillis Borluut was, hoe dan ook, een belangrijke figuur onder het Gentse opstandige bewind dat de stad regeerde als een soort republiek. Maar dan, in 1584, komt de overgave. Gillis wijkt niet uit naar het noorden. Verre van. Hij blijft tot de Gentse stedelijke elite behoren. Dat zien we in de ledenlijsten van de prestigieuze Gentse militaire gilde van Sint-Antone¹⁵. Hij staat vermeld in het jaarboek van de hoofdgilde: *diende anno 1585, 1594*.

Dat werd hem niet in dank afgenomen door de opstandelingen. Dat bewijst de overval in het Westveld. En daarmee was het nog niet afgelopen. In 1595 beraamt Charles Everwijn, in dienst van de noordelijke 'Staatsen' belast met de organisatie, administratie en uitvoering van de brandschat in Vlaanderen, een plan voor een brandtocht vanuit Lillo en Liefkenshoek, twee forten in handen van de opstandelingen¹⁶. Voor het Gentse komen, onder andere, volgende doelwitten in het vizier: de molens in het oosten van Gent, de hofsteden van Servaes van Steelandt, bevelhebber over het Land van Waas in dienst van de Spanjaarden¹⁷, het klooster Nieuwenbosch te Heusden... en ook het huis van de *verrader* Gillis Borluut.

Gillis overleefde dat allemaal. Hij stierf in 1618 en werd begraven in de crypte van de Sint-Baafskathedraal.

Danny Mattens
met dank aan Luc Devriese

Noten

- ¹ De Potter, F., *Chronijke van Ghendt door Jan van den Vivere en eenige andere aanteeke-naars der 16de en 17de eeuw*, Gent, 1885, p. 396.
- ² Poelman, R., Misdaad en straf in het oude Gent. In: *Heemkundige Kring De Oost-Oudburg, Jaarboek 27*, 1989, p. 35.
- ³ nl.wikipedia.org
- ⁴ De Vos, A., De strijd tegen de vrijbuiters binnen de kasselrij van de Oudburg (1584 – 1609). In: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Gent 1957, jg. 11, p. 131-175.
- ⁵ Fris, V., *De oude straatnamen van Gent*, Gent, 1925, p. 53.
- ⁶ De Vos, A., 1957, p. 143-144.
- ⁷ van Schelven, A.A., *Willem van Oranje. Een boek ter nagedachtenis van idealen en teleurstellingen*. (1943).
- ⁸ Van Der Meersch, P. C., (ed.). *Memorieboek der stad Ghendt: van 't jaer 1301 tot 1737*. Gent 1852, deel 2.
- ⁹ Dat verzoek gebeurde bij de Raad van State. Deze was samengesteld uit edelen en enkele juristen en telde een tiental leden. Deze raad moest de landvoogd(es) bijstaan in het bestuur der Nederlanden en nam bij afwezigheid van de vorst of zijn plaatsvervanger (landvoogd(es) de plaats in van vorst of landvoogd(es). (Baelde, M., van Peteghem, P., De Pacificatie van Gent (1576). In: *Opstand en pacificatie in de Lage Landen*, Gent 1976, p. 5-6.
- ¹⁰ Blommaert, Ph., *Het Beclach van Jonckheer Jan van Hembyse*, Gent 1839.
- ¹¹ Verheyden, A.L.E., *Het Gents Martyrologium 1530 - 1595*, Brugge, 1945.
- ¹² Despretz, A., De instauratie der Gentse calvinistische republiek (1577-1579). In: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Gent, 1963, deel 17, p. 135; Kervyn de Volckaersbeke, Ph., Borluut. In *Biographie nationale*, deel 2, Brussel, 1868, kolom 719-722 (beschikbaar op het internet).
- ¹³ Jan van Hembyse zal trouwens op 8 augustus 1584 te Gent terechtgesteld worden.
- ¹⁴ Vander Schelden, B., *De Gentse stadsmagistraat tijdens de Calvinistische Republiek (1577-1584)*. Ugent masterthesis, 2010, pp. 1-80.
- ¹⁵ Vanderhaeghen, F., *Jaerboeken van het souvereine gilde der kolveniers, busschieters en kanonniers gezegd hoofdgilde van Sint-Antone, te Gent*. Deel 2, Gent 1867, p. 10.
- ¹⁶ de Kraker, A.M.J., Een Staatse strategie in een “uitgestorven” land. Organisatie en ten uitvoerlegging van de brandschat in Vlaanderen, 1585 tot 1604. In: *Low Countries Historical Review*, vol. 120, nr. 1, 2006, p. 3-32. Vrij raadpleegbaar via internet.
- ¹⁷ de Kraker, A.M.J., 2006, p. 13.